

КУЛЬТУРА САМОВИРАЖЕННЯ – ЧЕРЕЗ ХУДОЖНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

ВІТАЄМО!

Успішно захистила дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук

ОНИЦУК Ірина Анатоліївна
доктор педагогічних наук

У наукових пошуках завжди знайдеться місце творчому підходу, насамперед у виборі теми наукового дослідження та у формуванні конкретного напрямку пошуково-аналітичної роботи. Це яскраво підтвердила доцент кафедри теорії та методики дошкільної і початкової освіти нашої академії Ірина Онцук, обираючи тему дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, – і її науковий інтерес спрямувався на «Теоретико-методичні засади розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності». Науковим консультантом у вирішенні такої серйозної та специфічної аналітико-методичної проблеми виступила доктор психологічних наук, завідувач кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, професор Олена Кононко. Досить поважним виявився склад офіційних опонентів: доктор педагогічних наук, членкореспондент НАПН України, заступник директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зюзяна, професор Галина Сотська; доктор педагогічних наук, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, професор Лариса Зданевич і доктор педагогічних наук, завідувач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, професор Олена Шевнюк. Успішний захист дисертаційної роботи відбувся на засіданні спеціалізованої вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наша дослідниця виходить з того, що особистість, яка прагне самореалізуватися, використовує усі можливості для самовираження, задоволення однієї з основних життєвих потреб – утвердити й розвинути внутрішній потенціал, діяти по совісті, виявити своє ставлення до світу в самопрезентації, індивідуалізації та особистісній самобутності, що особливо ефективно здійснюється в культуротворчих формах та характеризується гуманно спрямованістю. Підкреслюється, що культуру самовираження майбутнього фахівця як важливого феномена його особистісного зростання у вітчизняній науці досліджено недостатньо. Аналіз науково-методичної літератури демонструє зростання інтересу фахівців до різних форм і видів творчої активності особистості, її самовираження та самореалізації. Упродовж останніх десятиріч у галузі психології та педагогіки дослідники розглядають проблему самореалізації та самовираження в контексті самоутвердження вільної особистості, надання їй можливостей для реалізації, передусім у творчій діяльності.

Недостатній теоретичний і методичний аналіз феномену культури самовираження загалом, а також культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами художньої діяльності зокрема, обумовив доцільність наукового пошуку в означеному напрямі. Актуальність проблеми посилюється наявними суперечностями

між потребою суспільства у фахівцях нової формації і традиційною формою організації освітнього процесу у закладах вищої освіти педагогічного профілю, між запитом на майбутнього вихователя як носія високої культури та зниженням рівня загальної культури сучасної студентської молоді, між актуалізацією системного підходу, впровадженням новітніх педагогічних технологій у підготовку майбутніх вихователів ЗДО та домінуванням у закладах вищої освіти традиційного, предметного підходу; між потребою закладів вищої освіти в рекомендаціях щодо діагностики й розвитку культури самовираження як особистісного феномену та дефіцитом науково-методичної літератури означеного напрямку, між потребою педагогічної практики в сучасних технологіях окультурення дидактико-розвивального простору здобувачів вищої освіти та фактичною відсутністю методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх вихователів ЗДО у контексті досліджуваного феномену. Саме цим зумовлений вибір теми дисертаційного дослідження.

Метою дисертаційного дослідження визначено обґрунтування теоретико-методичних засад, розробку, експериментальну апробацію та впровадження в педагогічну практику моделі оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності. Відповідно до поставленої мети сформульовано конкретні завдання: доведення актуальності досліджуваної проблеми та визначення сутності її дефінітивно-смыслових понять; обґрунтування концептуальних і теоретико-методичних підходів до проблеми розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розробка критеріїв, показників та рівнів сформованості компонентів досліджуваного феномену; характеристика типів самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; визначення внутрішніх та зовнішніх чинників впливу на особливості самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; характеристика системи розвитку культури самовираження та розробка її структурно-функціональної моделі; експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов, методів, форм і засобів розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; розробка, апробація та впровадження в педагогічну практику сучасних ЗВО методичного забезпечення оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності.

Об'єктом дисертаційного дослідження став процес підготовки майбутніх вихователів ЗДО у закладі вищої освіти, а предметом – теоретичні й методичні засади розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності. Провідна ідея дослідження: розвиток культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО є особистісним інтегралом, який виявляється в самоорганізованій діяльності – цілепокладанні, мотивації, способах дій, проміжних і кінцевих результатах та визначається системою пріоритетних життєвих, професійних і культурологічних цінностей. Представлену концепцію забезпечує єдність методологічного, теоретичного й методичного концептів дослідження.

Методологічний концепт засвідчується реалізацією системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, культурологічного та компетентнісного підходів. Теоретичний концепт об'єктивує розробку теоретичних засад дослідження в контексті розвитку культури самовираження майбутнього вихователя ЗДО у художній діяльності; психолого-педагогічних та дефінітивно-смыслових – основи для визначення сутності провідних понять; критеріїв, показників, рівнів сформованості структурних компонентів, типів особистісного та професійного самовираження, а також організаційно-педагогічних умов оптимізації освітнього процесу ЗВО загалом. Методичний концепт репрезентує перевірку ефективності теоретично обґрунтованих наукових положень, розробленої системи, виокремле-

них критеріїв та показників, організаційно-педагогічних умов, навчально-методичної оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності.

Із метою реалізації поставлених завдань, досягнення мети, перевірки гіпотези використано теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження. Зокрема, науковий аналіз філософської, психологічної, педагогічної й мистецтвознавчої літератури та дисертаційних праць із проблеми дослідження; діагностичні та обсерваційні методи і методики; педагогічний експеримент для здійснення педагогічної діагностики та оцінювання ефективності системи оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; методи математичної статистики для обробки даних педагогічного експерименту, аналізу й перевірки вірогідності одержаних результатів, гіпотез, ефективності запропонованої системи та дієвості організаційно-педагогічних умов і методів.

Дослідно-експериментальна робота за темою дисертації здійснювалася на базі Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Ніжинського державного університету імені Миколи Гого-

ля, Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. В експерименті взяли участь 1027 осіб, із них: 870 здобувачів вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта», 85 викладачів та 72 вихователі-практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні методологічних, теоретичних та методичних засад розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; психолого-педагогічного й експериментально перевірено структурно-функціональну модель оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів, в організації художньої діяльності забезпечено єдність системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, культурологічного та компетентнісного підходів; розкрито структуру досліджуваного феномену і зміст процесу підготовки майбутніх вихователів ЗДО до самовиражен-

ня у художній діяльності; визначено форми, методи і прийоми ефективного розвитку культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО у художній діяльності; вдосконалено змістову сутність дефініції «самовираження особистості», «індивідуальна культура», «самоорганізована діяльність», «культура самовираження у художній діяльності»; розширено вектори впливу різних видів художньої діяльності на культуру самовираження майбутніх вихователів, її організацію та механізми інтегрування в педагогічному процесі ЗДО; розвинуто і конкретизовано положення про культуру самовираження як особистісний інтеграл, про вплив інтегрування різних видів мистецтва на актуалізацію індивідуально-особистісного потенціалу; розкрито значення різних форм організації художньої діяльності для розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Практичне значення результатів дослідження аргументоване розробленням і впровадженням в освітній процес ЗВО навчально-методичного забезпечення для оптимізації процесу розвитку культури самовираження майбутніх вихователів у художній діяльності (навчально-методичний посібник «Розвиток культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності»; методичні рекомендації для самостійної роботи студентів із навчальних дисциплін: «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей», «Теорія

і методика музичного виховання», «Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості»; навчальні та робочі програми навчальних дисциплін професійної підготовки художньо-естетичного спрямування;спекти лекцій, плани практичних занять; методичні розробки до Програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Результати дослідження впроваджено в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.